

9 класи. 02.09.2024. Зарубіжна література.

ТЕМА. Літературні жанри і стилі. Перехідні явища в літературі.

Мета: поглибити поняття «жанр», «стиль», міжродові утворення; розвивати вміння визначати жанр твору та його ознаки, вміння порівнювати окремі жанри, які належать до різних родів літератури та різницю між стилями загальними та індивідуальними; перевірити знання літератури за минулі роки; прищеплювати зацікавленість до вивчення літератури.

Т и п у р о к у: урок формування нових знань, умінь, навичок

Форма уроку: вступний урок

ЕПІГРАФ

Хід уроку

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація та корекція знань.

Вступне слово вчителя. Вивчаючи зарубіжну літературу ви прочитали і пропустили крізь свою душу твори різних авторів, ці автори є представниками різних країн і культур. Вам знайомо багато понять теорії літератури. Сьогодні ми спробуємо, скористатися вашими вже здобутими знаннями і задати напрям до вивчення літератури в цьому році.

Літературна вікторина.

Назвіть літературні епохи.

Літературна мозаїка

- 1) Його найвідомішого персонажа називають «Лицарем печального образу» (Сервантес «Дон Кіхот»)
- 2) Коли єство моє ліпив творець із глини,
Зарані відав він про всі мої провини (Омар Хайям «Рубаї»)
- 3) Історики та літературознавці досі сперечаються чи існувала ця людина насправді і чи так насправді її звали (Шекспір)

- 4) Головний герой – це алегоричний образ, що прагне пізнати життя («Чайка Джонатан Лівінгстон» Річард Бах)
- 5) Перша відома світові поетеса античності (Сапфо).
- 6) За легендою, він був сліпим, але це не завадило йому стати відомим (Гомер)
- 7) Ізлу добро поставлене в служниці,
І владою уярмлені митці,
І істину вважають за дурниці,
І гине хист в недоума руці. (Сонет 66 В.Шекспіра).
- 8) Відомий французький драматург, прихильником якого був король Людовік XIV (Мольєр).
- 9) Письменник-льотчик, який 14 разів потрапляв у авіакатастрофи (Антуан де Сент-Екзюпері).
- 10) Герой французького епосу, який загинув через власну самовпевненість (Роланд).

Конкурс літературознавців

1. Один з основних жанрів народної творчості. Епічний сюжетний художній твір про вигадані, часто фантастичні події (Казка).
2. Епічний прозовий твір, який посідає проміжне місце між романом і оповіданням (Повість).
3. Ліро-епічний алегоричний короткий твір, що складається з оповідної частини та повчального висновку (Байка).
4. Великий за обсягом та складний за будовою прозовий (іноді віршований) твір (Роман).
5. Традиційний жанр японської лірики, трирядковий неримований вірш (Хайку).
6. Ліро-епічний віршований твір, у якому зображені значні події та яскраві характери з допомогою переживань і роздумів персонажів (Поема).
7. Жанр ліро-епічної поезії фантастичної, історико-героїчної або соціально-побутової тематики з драматичним сюжетом (Балада).
8. Невеликий за обсягом прозовий епічний твір про незвичайну життєву подію з напруженою дією і несподіваним фіналом (Новела).
9. Один із жанрів лірики меланхолійного, журливого змісту (Елегія).
10. Вірш, що виражає піднесені почуття, викликаним діяльністю історичних осіб (Ода).
11. Драматичний твір, де зображуються нерозв'язні моральні проблеми, що призводять до загибелі героя (Трагедія).
12. Ліричний вірш, що складається з 14 рядків п'ятистопного чи шестистопного ямбу (Сонет).
13. Драматичний твір, у якому викриваються вади людини чи суспільства з допомогою гумору та сатири (Комедія).

14.Алегоричний фольклорний або літературний твір повчального характеру (Притча).

II. Мотивація навчальної діяльності.

Читання та коментар учнями епіграфів уроку.

III. Сприймання і засвоєння теоретичного матеріалу.

Слово вчителя. Художній світ різноманітний. Твори відрізняються часом написання, тематикою, формою, авторами. А ще, на перший погляд, однакові віршовані твори або прозові все ж мають різницю, і ми не сплутаємо вірш і поему, оповідання і роман або трагедію і комедію. Така категорія, яка об'єднує певні твори називається жанром.

Кожному роду літератури притаманні свої жанри. Деякі з них вам добре знайомі, але в цьому році ви зможете відкрити для себе і нові жанри, наприклад «роман у віршах».

Жанри можуть взаємодіяти між собою, що приводить до міжжанрових утворень. Наприклад, повість-казка, поема-казка та ін. Деякі жанри поділяються на жанрові різновиди. Так роман має такі різновиди жанру: історичний, пригодницький, філософський та ін.

• Теорія літератури.

Жанр – термін, що визначає родові й видові особливості художньої творчості.

Літературний жанр – тип літературного твору, один із головних елементів систематизації літературного матеріалу, класифікує літературні твори за типами їх поетичної структури.

З погляду на тип поетичної структури літературного твору найчастіше виділяють такі жанрові види.

- Опрацювання схеми «Роди і жанри літератури».

IV. Формування нових знань, умінь, навичок.

- Поглиблення знань учнів про літературні жанри.

У процесі історичного розвитку майже кожен жанровий вид варіював у різновиди, або жанри.

Так, жанровими різновидами роману сьогодні є роман: біографічний, автобіографічний, детективний, духовний, історичний, готичний, бульварний, пригодницький, психологічний, науково-фантастичний, соціально-побутовий, тенденційний, роман-епопея, роман-щоденник, роман-притча. Жанри поеми: епічна, героїчна, лірична, ліро-епічна, драматична, іронічно-комічна, дидактична, сатирична, бурлескна, лірико-драматична (романтична).

Класифікацію підвидів проводять за змістовою ознакою (історичний роман, духовний роман, роман жахів), за композиційною особливістю твору (сонет, рондо), за сукупністю ознак і особливостей (мадригал, хоку).

Типологія жанрів була чітко визначена в класицизмі. Романтизм порушив класицистичну «чистоту» жанрів. У ХІХ ст. стало поширеним поєднання літературних родів у жанрі. Коли ж у жанровім виді виступають елементи двох чи трьох родів, йдеться про змішаний жанр або перехідні явища і літературі.

Так перехідними є, наприклад поема, балада, байка в межах ліро-епічного жанру.

В межах роду розрізняють види і жанри. Вид посідає проміжне місце між родами і жанрами, відрізняється від жанру вищим ступенем художнього узагальнення (проміжні форми – ліро-епічна поема, лірична драма). Для виду характерні стійкі структури, способи побудови образів.

Взаємодія жанрів сприяє появі нових жанрових форм:

- трагікомедія
- роман у новелах
- роман у віршах
- кіноповість
- кіноновела тощо.

Окремі жанри характерні лише для певних національних культур: щедрівки, думи – в українців, билини – в росіян, саги – в ірландців і скандинавців, хайку і танка – у японців.

- Теорія літератури.

Стиль – сукупність ознак, які характеризують мистецтво певного часу та напряму або індивідуальну манеру художника стосовно ідейного змісту й художньої форми.

Розрізняють стилі загальні (епох, напрямів, течій) та індивідуальні (стилі письменників).

Стиль письменника – ідейно-художня своєрідність його творів, зумовлена особливостями таланту, світоглядом, життєвим досвідом, характером, загальною культурою, орієнтуванням на певні зразки.

Складники стилю письменника:

- тематика,
- образотворчість,
- сюжетно-композиційні особливості,
- поетична мова.

V. Закріплення вивченого матеріалу.

Літературознавча робота (в групах)

За цитатами визначте жанри, назви та авторів творів.

Завдання для 1-ї групи

1) Я б краще вороном копався у ріллі,
Ніж у негідника живився при столі.
Сухим крайчиком задовольнятись краще,
Ніж губи мазати в чужому киселі.

(О.Хайям. Рубаї)

2) Мандрівник— і все:
це тепер моє ім'я.
Йде осінній дощ.

(Мацуо Басьо. Хоку)

Завдання для 2-ї групи

«Гребінці коштували дорого, вона знала це, і її серце давно вже нило від того, що не було ніякої надії купити їх. Тепер вони належали їй, але де ж ті коси, що їх прикрасили б ці довгождані гребінці. А проте вона міцно притисла їх до грудей, підвела нарешті затуманені сльозами очі, усміхнулась і промовила:

— У мене дуже швидко росте волосся, Джиме!

Делла підскочила, як ошпарене котеня, і вигукнула:

— О Господи!

Джим ще не бачив свого чудового подарунка. Вона хутенько подала йому на долоні ланцюжок. Матовий коштовний метал, здавалося, засяяв відбитим світлом її гарячої і щирої радості.

— Ну, правда ж гарний, Джиме? Я обнишпорила все місто, поки знайшла його. Тепер ти можеш дивитися, котра година, хоч сто разів на день. Дай-но мені свій годинник. Я хочу побачити, який вигляд він матиме з ланцюжком.

Але Джим не послухався — він ліг на кушетку, заклав руки під голову й усміхнувся.

— Делл, — сказав, — давай сховаємо свої подарунки до іншого часу. Вони занадто гарні, щоб так зразу ними користуватися. Я продав годинник, щоб купити тобі гребінці. А тепер, гадаю, пора смажити котлети.

Волхви, ті, що принесли дари немовляті в яслах, були, як ви знаєте, мудрі люди, надзвичайно мудрі люди. Вони винайшли звичай робити різдвяні подарунки, бо вони були мудрі, і дари їхні були мудрі, можливо, їх можна було навіть замінити, якщо траплялися два однакових подарунки. А я розповів вам нічим не примітну історію про двох дурненьких дітей, які жили у восьмидоларовій квартирі й зовсім не мудро пожертвували одне для одного найдорожчими своїми скарбами. Але до відома мудреців наших днів треба сказати, що з усіх, хто робив подарунки, ці двоє були наймудріші. З усіх, хто приносить і приймає дари, наймудріші тільки такі, як вони. Це всюди так. Вони і є волхви».

(О.Генрі. «Дари волхвів»)

Завдання для 3-ї групи

П а н Ж у р д е н. Ви мені прислали такі вузькі шовкові панчохи, що я ледве в них вліз. Ось маєте: аж дві петельки луснуло.

К р а в е ц ь. Вони ще розтягнуться.

П а н Ж у р д е н. Так, так, коли всі петельки луснуть. Та ще й черевики, що ви їх замовили для мене, страх як муляють мені ноги.

К р а в е ц ь. Зовсім не муляють, пане.

П а н Ж у р д е н. Як то не муляють?!

К р а в е ц ь. Ні, вони зовсім вам не муляють.

П а н Ж у р д е н. А я вам кажу, що муляють.

К р а в е ц ь. Це вам тільки так здається.

П а н Ж у р д е н. Того й здається, тому що я таки добре те відчуваю. Не боліло б, то не здавалося б!

К р а в е ц ь. Гляньте-но: не кожний придворний має таке розкішне вбрання. Дивом дивуюся, як мені пощастило зробити вам такий строгий костюм, хоч і не чорного кольору,— для цього слід бути справді високим майстром. Б'юсь об заклад, що й найкращий кравець не зуміє такого пошити.

П а н Ж у р д е н. Що ж це таке? Ви пустили квіточки голівками донизу.

К р а в е ц ь. Але ж ви й слова не сказали, що хочете догори.

П а н Ж у р д е н. А хіба про це треба говорити?

К р а в е ц ь. Аякже. Усі аристократи носять тільки так!

(Комедія «Міщанин-шляхтич» Мольєра.)

VI. Підбиття підсумків уроку

Творча робота

Складіть твір-мініатюру (5–7 речень) про якусь повсякденну ситуацію, використавши фразеологізми й афоризми, запозичені з творів художньої літератури.

Фразеологізми й афоризми для складання творів-мініатюр:

- Ахіллесова п'ята, троянський кінь, яблуко розбрату (давньогрецька міфологія).
- Ти назавжди береш на себе відповідальність за тих, кого приручив (А. де Сент-Екзюпері).
- Варто судити не за словами, а за справами (А. де Сент-Екзюпері).
- Ніщо не вартує нам так дешево й не цінується так дорого, як ввічливість (М. де Сервантес).
- Похвала тільки тоді гарна, коли гарний той, хто хвалить (М. де Сервантес).
- Старанність — запорука успіху (М. де Сервантес).

VII. Домашнє завдання.

1. Навести приклади з вивчених творів усіх відомих жанрів літератури (п)
2. Виписати поняття «стиль в літературі» (п)